

Péče o archeologickou část kulturního dědictví na lokalitách zapsaných na Seznam světového a kulturního dědictví UNESCO

Jelena Ambrožová – Zuzana Petříková – Pavla Popelářová
Petra Sedláčková – Martin Tomášek

Maintenance of archaeological heritage on the UNESCO World Heritage sites

The aim of the paper is to present a project, which on the basis of various information tried to assess the degree of knowledge of archaeological potential on the territory of an UNESCO World Heritage site – the town of Kutná Hora. As a model served two projects already carried out in the past, which were elaborated in regional offices of the National Institute for the Protection and Conservation of Monuments and Sites. These projects concerning the Historic Centres of Prague and Olomouc turned into materials, which in interaction with state administration authorities and thanks to better awareness of the public now help to protect unique archaeological evidence of our past. The collected information on Kutná Hora, and not only on this town, also will be gradually evaluated, published and used by archaeologists and specialists in preservation of historical monuments as another tool for protection of archaeological relics.

Klíčová slova/keywords

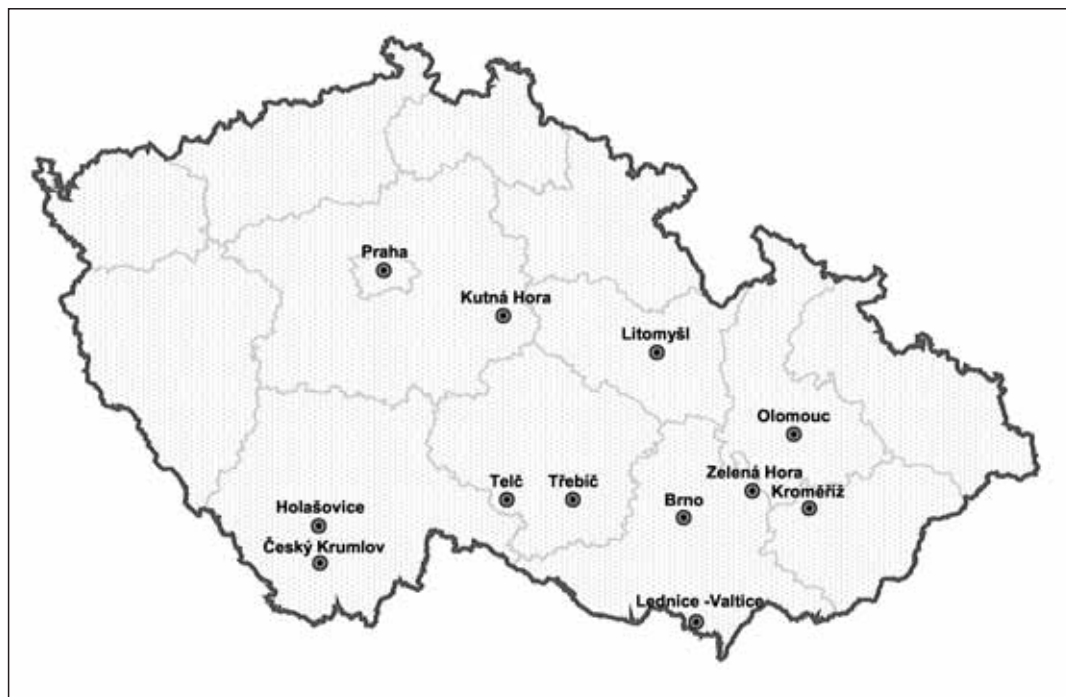
archeologie/archaeology – památková péče/preservation of historical monuments – UNESCO – Kutná Hora

1. Úvod

1) *United Nations Education, Scientific and Cultural Organization*

V roce 2012 je tomu 40 let, kdy byla podepsána Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO 1) (č. 159/1991 Sb. m.s.; srov. Kučová 2009). Seznam světového kulturního a přírodního dědictví dnes (kromě stovek významných lokalit celého světa) obsahuje také 12 z nejvýznamnějších památek a památkově chráněných území České republiky (obr. 1). Všechny za Českou republiku nominované a zapsané památky patří do oblasti kulturního dědictví a dosud žádná do dědictví přírodního. Žádná také není převážně archeologické povahy. V tomto roce byla na Seznam UNESCO nominována první z nich. Bude-li tato kandidatura shledána za oprávněnou, pak se archeologický areál Mikulčice – Kopčany (SK) jako jedinečný doklad zaniklého velkomoravského centra stane první archeologickou památkou ČR na tomto Seznamu. Zapsány dosud byly pouze „žijící“ lokality, jako jsou historické jádro Prahy (1992), historické jádro Českého Krumlova (1992), historické jádro Telče (1992), poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře (1994), Kutná Hora: historické jádro města s kostelem sv. Barbory a katedrála Panny Marie v Sedlci (1995), kulturní krajina Lednice–Valtice (1996), historická vesnice Holašovice (1998), zahrady a zámek v Kroměříži (1998), zámek v Litomyšli (1999), sloup Nejsvětější Trojice v Olomouci (2000), vila Tugendhat v Brně (2001) a konečně Židovská čtvrť a bazilika sv. Prokopa v Třebíči (2003). Je zřejmé, že z pohledu našeho oboru jde o výběr náhodný. Přesto bychom jej ale chtěli využít ke krátkému zamyšlení se na téma archeologická památkové péče v nich, a to zejména z pohledu využití informací, které naší činnosti vznikají či vznikat mohou, ve prospěch další ochrany archeologických terénů. Právě účelné, smysluplné a aktivní hospodaření archeologickým dědictvím a ochrana jeho nejhodnotnější části nejlépe na původním místě v zemi je dlouhodobě úkolem a cílem archeologické památkové péče. Jak se však tomuto vytyčenému cíli co nejvíce přiblížit v situaci, kdy naši památkovou legislativu lze označit za zastaralou a stále méně funkční?

Obr. 1
Památky na Seznamu UNESCO
na území ČR (J. Ambrožová).

Při pohledu na současný právní stav lze jednoznačně konstatovat, že v dnešní době bohužel nemá odborná organizace památkové péče a ani další odborníci v Archeologických ústavech AV ČR či organizacích, oprávněných k provádění archeologických výzkumů, využitelné nástroje k ochraně archeologických nemovitých a movitých památek v jejich původním uložení. To je přitom jeden ze základních principů Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy, tzv. Maltské konvence, ke které Česká republika přistoupila v roce 2000. Památková péče, a tedy i zde přesněji nedefinovaná archeologická památková péče, se totiž stále ještě řídí zákonem č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. V jeho kontextu je dosud ze strany odborníků preferován výklad, že celé území České republiky je územím s archeologickými nálezy, kromě míst prokazatelně zničených až na kvartérní podloží. Znění zákona i samotná praxe jsou takové, že jediným stupněm ochrany na území

s archeologickými nálezy je provedení záchraného archeologického výzkumu. Povaha archeologických terénů je však definována tak, že každý, byť dobře míněný a na úroveň dané doby správně provedený zásah, znamená nenávratné zničení autentické archeologické situace.

Jednou a v současnosti zřejmě jedinou reálnější možností, jak dosáhnout ochrany archeologických nálezů na původním místě, tj. v zemi, je co nejlepší popsání hodnoty archeologického potenciálu určitého území na základě výpovědi různých druhů pramenů a metod a zpřístupnění této informace mimo odbornou obec. Můžeme tak místní správě a podnikatelům (tedy potenciačním stavebníkům) nabídnout informaci o tom, jaký archeologický kontext a význam konkrétní místo má a jaká z toho pro případného stavebníka poplynou omezení. V kontextu dnešní doby jsou to zejména čas a finanční prostředky, které je nutné vložit do záchraného archeologického výzkumu. Může to být ale např. následný požadavek památkové péče zachovat či jinak prezentovat výzkumem odhalené pozůstatky torzální architektury či jiných archeologických kontextů. Zpřístupnění dostupných informací o archeologickém kontextu předmětných území dává možnost vytipovat takové části území, kde lze důvodně předpokládat minimální narušení mladšími zásahy, a která jsou tím pádem z pohledu autentické univerzální hodnoty památky těmi nejdůležitějšími. Ta lze, pouze ve spolupráci s orgány veřejné správy, do jisté míry účinněji chránit již nyní použitím takových řešení, kdy případný rozvoj území nebude znamenat automatický zánik archeologických situací (např. volba archeologicky méně rizikového území, nepodsklepené stavby, sítě vedené ve výkopech pro sítě staré atp.). Cesta, vedoucí k aplikaci naší republikou ratifikovaného znění již zmíněné tzv. Maltské konvence (99/2000 Sb. m.s.), kde se zavazujeme volit postupy preferující uchování archeologického kulturního dědictví ve své původní poloze, tj. v zemi, je ale nepochybně dlouhá a ne vždy chtěná.

2. Informační zdroje k rozpoznání hodnoty archeologického potenciálu území

Abychom dosáhli co nejúčinnější ochrany určitého území (jak již bylo řečeno výše), je potřeba co nejlépe rozpoznat a pojmenovat hodnotu jeho archeologického potenciálu. S tím nám mohou v oblasti archeologických dat do určité míry pomoci dva v současné době používané informační systémy.

Prvním z nich je Státní archeologický seznam České republiky (SAS ČR), který konkretizuje území s archeologickými nálezy na základě dosavadního stavu poznání na území celé České republiky, a to zejména pro potřeby péče o archeologický fond ve smyslu principů Maltské konvence. SAS ČR tvoří základ Informačního systému o archeologických datech NPÚ (ISAD NPÚ), který byl vybudován s cílem sjednotit archeologická data vytvořená v projektech výzkumu a vývoje na ústředním pracovišti Národního památkového ústavu. Jeho účelem je využívat shromážděné informace ke včasnému odhalení střetu zájmů v území s cílem zajistit systematickou záchranu a ochranu archeologických nálezů nemovité a movité povahy při řízení podle zákona (zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění). Na základě stavu poznání bylo území s archeologickými nálezy rozděleno do čtyř kategorií. Od území, kde je pozitivně prokázán výskyt archeologických nálezů a dále očekáván, až po ta, na nichž již není reálná pravděpodobnost jejich výskytu (doly, lomy, pískovny apod.). V současnosti je v České republice definováno na 31 tisíc polygonů všech kategorií nacházejících se jak v intravilánech obcí a měst, tak ve volné krajině. Každoročně pak dochází k jejich aktualizaci a tvorbě nových polygonů na základě nejnovějších zjištění. Vymezené polygony mají za úkol poskytnout základní informaci o jednotlivých územích s archeologickými nálezy, jejich podrobnost je však především v intravilánech obcí a hlavně měst zcela nedostačující. Dle metodiky definice území s archeologickými nálezy jsou totiž intravilány historických sídel tvořeny pouze jedním polygonem, který zahrnuje mnohdy řadu výzkumů provedených v minulosti, a to bez ohledu na jejich přesné zaměření. Pokud se pak jedná o vymezení polygonů, které obsahují památkově chráněné území (UNESCO, MPR, VPR, MPZ a VPZ), je pro ně při vymezení rozhodující rozsah výskytu archeologických nálezů, nikoli hranice těchto území, a to včetně ochranných pásem (Bečvář a kol. 2000).

2) Shromážděné údaje o Kutné Hoře a Telči jsou výstupem projektu: „Archeologický kontext vybraných plošných památek UNESCO jako ohrožená součást kulturního dědictví“, realizovaného v rámci programu Podpora pro památky UNESCO. Jejich vyhodnocení pak v rámci institucionální podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace pro rok 2012.

Druhým systémem je dlouhodobě budovaný systém Archiv, vytvářený a rozvíjený Archeologickým ústavem AV ČR v Praze, v.v.i., který na území Čech soustřeďuje největší soubor informací o konkrétních archeologických výzkumech a jejich výsledcích. Nicméně ani ten nemůže poskytnout vyčerpávající informaci o určitém území (Kuna – Křivánková 2006).

Pokud tedy budeme chtít z hlediska archeologie blíže poznat území, která se nacházejí v intravilánech dnešních měst či vesnic, ani jeden z těchto systémů nemůže být ve své současné podobě považován za dostačující. Pokud existují nějaké možnosti a způsoby, jak v historických sídlech s využitím dostupných informací zajistit co možná nejlepší znalost o jeho archeologickém potenciálu a zkvalitnit tak informační základnu, pak kvalitním vzorkem pro takovou snahu mohou být právě památky zapsané do Seznamu UNESCO. Z výčtu těchto památek z úvodu článku jsme za příklad zvolili z pohledu archeologie mimořádnou lokalitu a jedno z nejcennějších území v České republice. V roce 2011 byl zahájen proces shromažďování informací o archeologických terénech, výzkumech a jejich výsledcích v historickém jádru Kutné Hory a jejich základního vyhodnocení, které ve spolupráci s ARÚ AV ČR, Praha, v.v.i. zajišťovalo ústřední pracoviště Národního památkového ústavu. 2)

Než se ale budeme blíže věnovat Kutné Hoře a výše zmíněnému procesu popisu, podívejme se nejdříve, jaká je současná situace v oblasti shromažďování informací o archeologickém potenciálu na území dalších památek UNESCO. Také pro nás byla první analýza současného stavu inspirací mající sloužit k tomu, aby výsledky naší práce byly kompatibilní s případnými ostatními systémy.

3. Míra poznání archeologického dědictví na územích se statusem UNESCO

Při pohledu na výčet památkových území, která jsou v současnosti zapsána do Seznamu UNESCO je zřejmé, že (snad s výjimkou brněnské funkcionalistické vily Tugendhat) se jedná o lokality, které disponují výrazným archeologickým kontextem. Ten památkovou hodnotu těchto území výrazným způsobem spoluvytváří a definuje. Rétorikou kritérií, která musí naplňovat památky navržené na Seznam UNESCO již při své nominaci pro zápis, lze říci, že archeologické terény tvoří součást jejich univerzální hodnoty. Jako takové jsou významným prvkem prokazujícím autenticitu památky. Na rozdíl od dochované historické architektury, urbanistického členění a ostatních položek, skládajících další univerzální hodnoty jednotlivých lokalit, však archeologické situace většinou nejsou vidět a nepromlouvají k současnému „divákoví“ svou

bezprostřední kulisou. Všechny v Seznamu zapsané mimořádné lokality jsou živými organismy, které je třeba z pohledu dnešní společnosti nejen udržovat, ale také rozvíjet. Oba výše zmíněné aspekty (kromě řady jiných) způsobují, že archeologické terény lze oprávněně považovat za jednu z nejméně ohrožených částí autentické památkové hodnoty jednotlivých lokalit. Toto konstatování se ale jistě týká prakticky celého památkového fondu a nikoliv pouze lokalit zapsaných na Seznam UNESCO. Již výše definovaný vztah zákona č.20/1987 Sb. k území s archeologickými nálezy je totiž pouze částí problému. I u tak mimořádných památek, které požívají ochrany jako národní kulturní památka (což je u památek UNESCO nutné), je archeologická komponenta v charakteristice památky bohužel jen minimálně zmiňována v příslušných dokumentech, zajišťujících památkovou ochranu jednotlivých objektů, tedy zejména v dokumentaci pro prohlášení kulturní památkou ČR. Z pohledu zákona jsou tedy i tak významná území „pouze“ územími s archeologickými nálezy.

3.1 Mapa stavu archeologických terénů v Pražské památkové rezervaci

Prvním projektem, který se zabýval plošně chráněným územím se statutem památky UNESCO, snažil se definovat z pohledu archeologie nejcennější území a pokusil se je spolu s orgány veřejné správy zejména chránit, byl projekt Národního památkového ústavu, územně odborného pracoviště v hl. městě Praze. Základním východiskem pro výběr významných archeologických ploch v Pražské památkové rezervaci byl výstup grantového projektu *Mapa stavu archeologických terénů v Pražské památkové rezervaci*, který byl realizován archeologickým oddělením tehdejšího Pražského ústavu památkové péče v letech 1996–2001. Produktem byla mapa s připojenou databází, která obsahovala dostupné informace o míře narušení historických terénů na území Pražské památkové rezervace. Jako základní vstupní data byla použita digitální referenční mapa jednotlivých katastrů, stavebně historické průzkumy Prahy, stavební plány objektů z archivů obecních úřadů a podrobná mapa archeologických dokumentačních bodů na území Pražské památkové rezervace L. Hrdličky (tzv. MADB). Právě tato mapa (vzhledem k absenci řady zpráv o výsledcích archeologických výzkumů na území pražské památkové rezervace v archívech oprávněných organizací) byla klíčovou položkou k naplnění podobného záměru.

V letech 2000–2001 byla do projektu včleněna mapa podzemí Pražské památkové rezervace z let 1969–1970. Na základě výše uvedených podkladů a jejich spojením vznikla mapa oblastí se zničenými archeologickými terény. Do mapy byly vyneseny plochy s vytěženými archeologickými terény (sklepy, podzemní prostory, vestibuly metra, podchody, kolektorové vstupy) a tato mapa byla propojena s mapou míst řádně archeologicky prozkoumaných (tzv. MADB). Uvedené podklady vytvořily prostor pro prostorovou analýzu území památkové rezervace. Následně pak byly pražskými archeology vytipovány plochy s výrazněji neporušenými historickými terény. Vedle uvedeného kritéria výběru zde sehrálo významnou roli situování místa v kontextu historického jádra města a jeho vazba na archeologické, případně stavební pozůstatky a výtvořiny minulosti. Základním kritériem výběru ploch byla výhradně odborná hlediska, doložitelná na základě dosavadního stavu poznání nejen archeologického, ale také stavebně historického výzkumu. V roce 1999 vytypovali odborníci sdružení do Pražské archeologické komise (koordináční orgán organizací oprávněných k provádění archeologických výzkumů působících v Praze při NPÚ ÚOP Praha) 122 ploch na území historického centra Prahy, kde předpokládali mimořádně kvalitně dochované archeologické terény. Každá z těchto ploch měla přirozeně také odborné zdůvodnění a komise navrhla, aby se vybrané plochy řídily jednotným režimem:

1. Na lokalitách není možné provádět plošné zemní zásahy (budování nových podzemních prostor), včetně archeologického výzkumu.
2. Nové objekty je možné budovat pouze nepodsklepené.
3. Umístění liniových staveb (zřizování nových inženýrských sítí) bude vždy konzultováno v těchto lokalitách s archeology NPÚ. Platí zásada, že pokud je možné vést novou liniovou stavbu mimo vyhlášenou lokalitu, byť delší trasou, je dané území nedotknutelné.
4. Pro opravy inženýrských sítí platí povinnost využít stávající trasy a rozsahy stávajících liniových staveb.

Navržené plochy představovaly výběr ploch, jejichž památková hodnota je podložena a odůvodněna výsledky již proběhlých archeologických výzkumů. Z pohledu výkonu veřejné správy v oblasti archeologie tak je předložen těžko pomínutelný důkaz o hodnotě území a lze jej ve veřejném zájmu snadněji chránit. Tyto plochy představují definovaný vzorek historických terénů a stavebních konstrukcí, které mají vysokou míru výpovědi o sídelním vývoji města. Svým způsobem představují alespoň částečné naplnění jednoho z cílů Maltské konvence, jejíž ratifikací se ČR zavázala preferovat zachování archeologických nemovitých a movitých nálezů v jejich původním uložení, tj. v zemi. Shromážděná dokumentace byla předána Útvaru rozvoje hlavního města Prahy k začlenění do územně plánovacích podkladů. Informace o archeologicky významných plochách byly zveřejněny na internetových stránkách Magistrátu hl. m. Prahy. **3)**

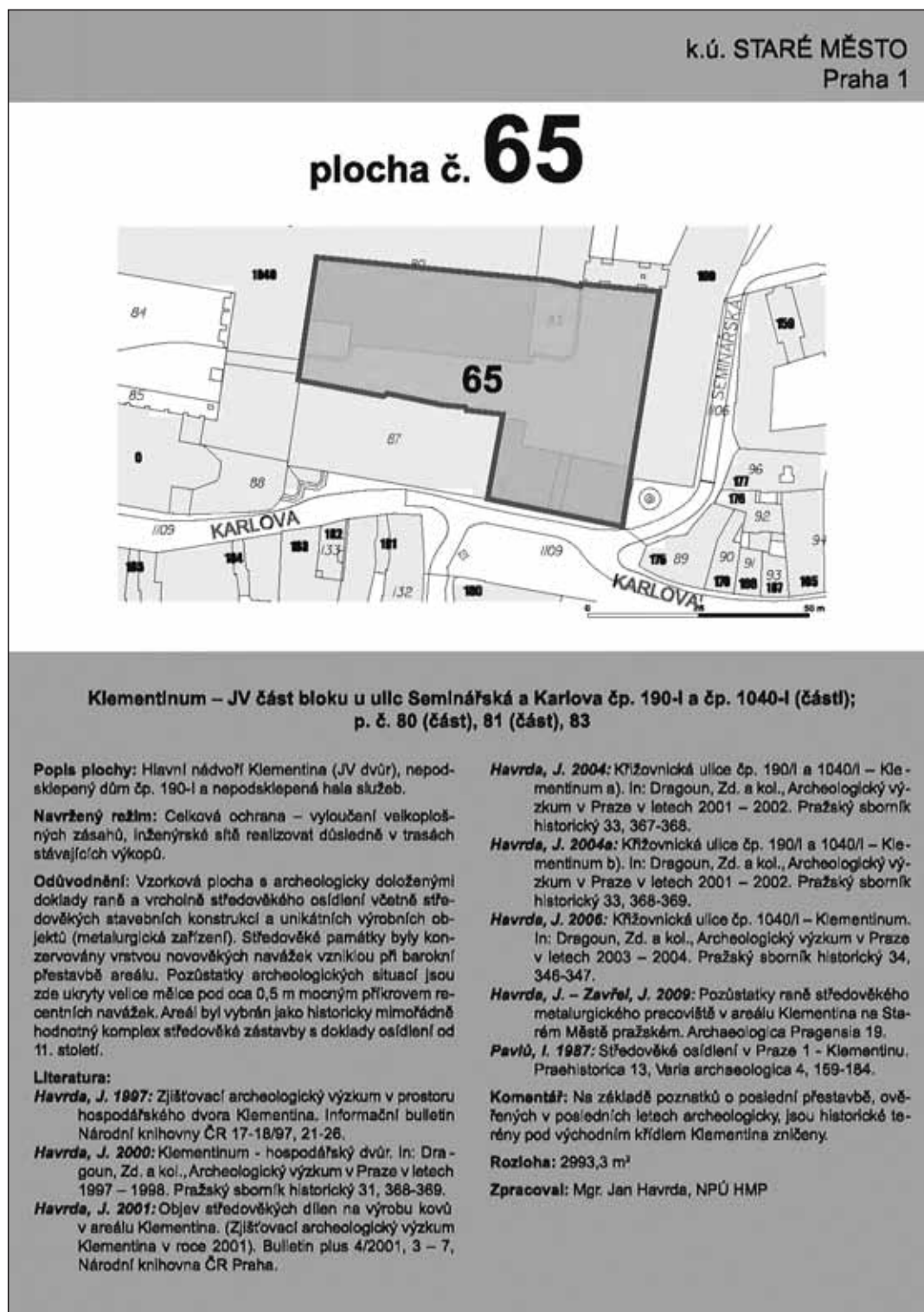
V průběhu posledních deseti let byla v rámci legislativních možností NPÚ více či méně úspěšně prosazována ochrana navržených míst. Během tohoto období došlo v několika případech k částečnému poškození či dokonce k celkovému odstranění archeologických terénů na 7 z těchto ploch (mezi roky 1999–2009). Zřejmě nejznámějším příkladem je část plochy v místech bývalých kasáren na náměstí Republiky v Praze 1.

Intenzivní rozvoj centra města, vyvolávající nutnost realizace řady záchranných archeologických výzkumů, přináší množství nových informací. Ty vedly k poznání, že plochy je nutné revidovat, upřesňovat i měnit v návaznosti na naše znalosti. Základní podoba mapy archeologicky hodnotných ploch zůstala zachována, nicméně nová analýza archeologických ploch znamenala nejen kontrolu stávajících a vymezení nových archeologických ploch, ale také jasnou specifikaci charakteru ploch, jejich archeologického potenciálu a důvodu ochrany (**obr. 2**). Součástí průvodního odborného komentáře je nyní jasná specifikace režimu lokality, uvedení stupně ochrany a jejího rozsahu. V popisech přibýly odkazy na odbornou literaturu mající vztah k navrženému místu. Po aktualizaci se na seznamu nachází 137 ploch na místech s prokázanou přítomností archeologických nemovitých a movitých nálezů v nejcennějších částech historického jádra. Celkově se jedná

3) Grafická část územně analytických podkladů 2010, oddíl kulturní hodnoty a památková ochrana centra města – http://www.urm.cz/uploads/assets/PDF_300/09a_KulturniHodnotyPamatkyCentrum/09a_PAM.pdf, a vydány tiskem (kol. 2006).

Obr. 2

Karta archeologické plochy (mapa významných archeologických ploch v Pražské památkové rezervaci).

4) Nakládání s těmito památkami se řídí podle ustanovení výše zmiňovaného zákona a Nařízení vlády o památkové rezervaci v hlavním městě Praze ze dne 21. července 1971 (č. 66/1971 Sb.).

o plochu 0,43 km², což z celkové výměry Pražské památkové rezervace činí cca 5 %. Navrhovaná preventivní ochrana vybraných archeologických terénů je tedy jen výběrová. Zbylých 95 % situovaných mimo vybrané plochy je územím s archeologickými nálezy, kde jsou archeologické nálezy a situace vysoce pravděpodobné a musí být v případě svého ohrožení alespoň dokumentovány záchranným archeologickým výzkumem. Dobré je také uvést, že součástí soupisu nejhodnotnějších ploch nejsou archeologické nemovité památky zapsané do Ústředního seznamu kulturních památek České republiky v kategorii tzv. archeologických stop. 4) Některé cenné plochy jsou ale součástí architektonických nemovitých kulturních památek, či národních kulturních památek (např. palác Clam-Gallasů – nemovitá kulturní památka, Staroměstské náměstí – národní kulturní památka).

Také v Praze jsou archeologické terény snad neohroženější součástí kulturního dědictví. Jejich výzkum přináší nové a mnohdy zásadní informace o pražské minulosti. Jejich odstranění, byť archeologickým výzkumem, je ale definitivní a nenahraditelné. Realizaci záchranného archeologického výzkumu je nutné považovat pouze za nejnútější záchranu dokladů o sídelním vývoji místa, které je ukončeno jejich definitivním zničením. Účelem existence mapy archeologických terénů není konzervativní ochrana a omezení urbanistického rozvoje města. Cílem je systematická diskuse o smysluplnosti

některých stavebních zásahů v místech s vysokou autenticitou, a tedy také památkovou hodnotou, vedená mezi odborníky, veřejnou správou a developery. Základem projektu jsou pokud možno objektivní informace určené nejen pro odbornou, ale zejména pro širokou veřejnost. Z povahy věci i pražské zkušenosti tedy musí jít o otevřený systém, který musí být pravidelně revidován a odpovídajícím způsobem doplňován o nové skutečnosti, zjištěné při kontinuálně probíhajícím archeologickém výzkumu města. Zachování výběrového souboru nejcennějších archeologických ploch v jeho historickém centru představuje důležitý krok vedoucí k odpovědné a smysluplné ochraně našeho kulturního dědictví, mezi něž archeologické terény a nálezy bezesporu patří.

3.2 Archeologický atlas města Olomouce

Jako druhý z již realizovaných projektů a východisek snahy vytvořit přehled archeologické části kulturního dědictví Kutné Hory je třeba zmínit Archeologický atlas města Olomouce (Zatloukal – Dehnerová – Šlězár 2010). Jeho úkolem není zatím definovat plochy, které by měly být pro budoucnost dochovány pokud možno v neporušeném stavu. Jde o otevřený dokumentační systém, zahrnující elektronicky zpracovanou dokumentaci z dokumentovaných archeologických výzkumů s výstupy v podobě digitálních map GIS s vynesím polohy jednotlivých sond v prostoru města. V této své podobě i tento systém umožňuje při správném používání aktivní přístup k ochraně archeologických kontextů přímo v jejich přirozeném prostředí. Na druhou stranu nadstavba definovaných ploch s nejmenším stupněm svého narušení by umožnila přehlednější použitelnost výsledků archeologických výzkumů např. výkonnými orgány památkové péče. **5)**

5) Místo památky UNESCO je vhodné zmínit ještě v encyklopedii města Brna, která je asi nejdále, co se spojení různých druhů informací týče (<http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/>).

4. Archeologický kontext památky UNESCO – Kutná Hora

Pro pokračování výše představených projektů a jeho rozvinutí na další plošné památky na seznamu světového kulturního dědictví UNESCO byla zvolena jako první středočeská Kutná Hora, tedy její historické jádro s chrámem sv. Barbory a katedrálou nanebevzetí P. Marie v Sedlci. Ta byla zapsána na seznam světového kulturního dědictví UNESCO v roce 1995. Městskou památkovou rezervací je pak od roku 1961. Důvodem této volby je přesvědčení, že je to nejen zřejmě nejcennější a z hlediska evropských dějin vrcholného a pozdního středověku nejunikátnější česká lokalita po Praze, ale také že má výjimečně dlouhou tradici v provádění záchranných archeologických výzkumů.

4.1 Úvod

Město Kutná Hora se nachází na levém břehu říčky Vrchlice na svazích stoupajících k vrchům Malého a Velkého Kukliku (359, resp. 355 m n.m.) a Kaňku (353 m n.m.). Z geologického hlediska se jedná o součást Hornosázavské pahorkatiny, podcelku Kutnohorská plošina a její části Kutnohorská pahorkatina. Ve své části sousedí se Středočeskou tabulí, zejména s Čáslavskou kotlinou. Zde jsou také nejnižší nadmořské výšky (204 m n.m. u Malína). Oblast Kutnohorského krystalinika odvodňuje prakticky pouze potok Vrchlice (povodí 132,6 km²), označovaný při svém průtoku městem také jako Pách. Dnes se do něj vlévá pouze 6 podstatnějších vodotečí z levé strany a jedna z pravé. Řada starších potoků zanikla v důsledku těžby, příp. novodobých meliorací.

Území Kutné Hory a jejího okolí bylo pro výhodné přírodní podmínky osídleno již od pradávna. Výsledky archeologických výzkumů i náhodných nálezů dokládají intenzivní osídlení regionu v pravěku i raném středověku (Valentová, J. 2000, 28–36). S jistou nadsázkou lze říci, že sídelní vývoj zahájený v pravěku završilo v roce 1142 založení Sedleckého kláštera, prvního cisterciáckého kláštera v Čechách. Do následného vývoje prostoru dnešní Kutné Hory totiž záhy určujícím způsobem vstupuje technologický pokrok, který v našem prostředí od zhruba poslední čtvrtiny 13. století umožnil masivní využití zdejších rozsáhlých a do té doby prakticky nevyužitelných ložisek stříbrné rudy. S ním souvisejí rovněž počátky utváření Kutné Hory jako institucionálního města i přeměny jejího širšího okolí. V katastru dnešního města na nově otevřených ložiscích vznikají hornické osady, které zpočátku nejsou vybaveny žádnými samosprávnými institucemi, právní záležitosti tak musí řešit města Čáslav a Kolin. Nejprve byly nazývány obecně *Mons – Hora*, teprve roku 1289 se poprvé v písemných pramenech objevuje název *Mons Cuthna* (Bisingerová 2000, 41–45). Na samém sklonku 13. a počátku 14. století se tyto osady slévají v jednotný organismus a dochází ke vzniku královského města Kutná Hora. Důležitým byl rok 1300, kdy král Václav II. (1278–1305) vydal *lus regale montanorum*, stanovující pravidla důležitá pro chod dolů. Vydání tohoto horního zákoníku prakticky potvrdilo existenci Kutné Hory jako města (Bisingerová 2000, 44, 306). Když v Kutné Hoře vznikla jediná

mincovna přemyslovského státu, město se rychle etablovalo mezi několik nejvýznamnějších měst v zemích, které byly pod vladou pražského panovníka. Kutná Hora byla po několik staletí významným produkčním i spotřebním centrem českého státu (**obr. 3**). V rovině správní však po celý středověk zůstala krajským městem nedaleká Čáslav. Kutná Hora postupně získává urbanistické členění, ve kterém jsou anomálie spojené s jejím vznikem viditelné po dlouhá staletí. Až do požáru města a následného zbourání radničního bloku v roce 1823 např. vlastně postrádá centrální náměstí. Již ve 14. století dochází k vyčerpání povrchových zdrojů a k zahájení hlubinného dolování, což vedlo pravděpodobně rovněž k zarovnání původně zřejmě členitějšího georeliéfu v prostoru města. Geologické i archeologické nálezy svědčí o velmi výrazných terénních úpravách, spojených s otvorkou a zasypáváním důlních děl (Frolík – Tomášek 2004, 30–31). V době husitských válek dochází k pádu a vypálení Sedleckého kláštera (1421), k vyhnání německých horníků a dvěma ničivým požárům města (1422 a 1424). K plné obnově důlní činnosti došlo až v závěru vlády krále Jiřího z Poděbrad (1458–1471) a za vlády Jagellonců. Od třicátých let 16. století však v důsledku ubývajících výnosů dochází k omezení těžby na hlavních pásmech. Roku 1547 ukončila zdejší mincovna ražbu pražského groše. Město se postupně ocitá na periferii mimo hlavních cest. Sousední Kolin či Čáslav nadále předčí snad pouze v počtu obyvatel.

Obr. 3
Kutná Hora – panorama
(Foto M. Tomášek).

Kutná Hora je spojena s počátky české archeologie a prvním ordinářem tohoto oboru na Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze (1850) Janem Erazimem Vocelem (1803–1871), který se zde narodil. Jeho jménem byl v roce 1877 pojmenován zdejší muzejní a archeologický spolek (Štroblová – Altová edd. 2000, 477). Opravy kutnohorských památek, kterým se v 19. století poprvé dostává pozornosti, již tehdy nepochybně přinesly zásahy do archeologických terénů. Podobně se do nich zakously výkopy pro nové inženýrské sítě a základy novostaveb na demolicemi uvolněných parcelách a původních zahradách. Z té doby se nezachovalo nic, kromě náhodných nálezů (kachlů apod.) uchovaných v muzejních sbírkách. Ani jejich archeologická dokumentace prakticky neexistuje. Souvisí to s dobou, kdy v prostoru Českého království byli jeden či dva odborníci, kteří měli archeologii v „pracovní náplni“. Archeologická metoda ještě zdaleka nebyla propracována a břemeno dokumentace jednotlivých zanikajících lokalit leželo zejména na amatérech. Z nedaleké Čáslavi do Kutné Hory doléhal hlas tamního pedagoga, muzejníka a archeologa Klimenta Čermáka (1852–1917), který patřil k těm, kteří shromažďovali a dokumentovali i nálezy a situace vrcholného středověku, či dokonce raného novověku, což v dobovém kontextu ještě nebylo obvyklé. Archeologie českého středověku se konstituuje v rámci výzkumů torzální architektury a po druhé světové válce je rozvíjena na pracovištích archeologických ústavů. S Kutnou Horou jsou spojena jména tehdy ještě muzejních archeologů E. Lehečkové-Černé a T. Velimského, kteří zde v sedmdesátých letech 20. století začínali svou odbornou kariéru. Důležité prameny pro poznání středověkého vývoje Kutné Hory zachránily také v 80. letech a na počátku 90. let pracovnice tehdejšího Okresního muzea v Kutné Hoře J. Valentová a R. Šumberová a v posledních desetiletích také někteří další pracovníci ArÚ (J. Frolík, M. Tomášek, F. Velimský). Jejich dlouhodobé terénní aktivity mají odraz nejen na stránkách odborného tisku, ale také v archivu ArÚ AV ČR, Praha, v.v.i., který ve zdejšímu regionu působí již od padesátých let minulého století díky výzkumu neolitického sídelního areálu v Bylanech u Kutné Hory. Lze nepochybně konstatovat, že katastr Kutné Hory se Sedlcem, Malínem a Kaňkem patří mezi ty lépe poznané v naší zemi, minimálně co se počtu realizovaných terénních akcí týká.

4.2 Sběr prostorových dat o archeologických výzkumech a jejich výsledcích

Pro potřeby záměru vypracovat mapu archeologických dokumentačních bodů a z ní pak vyvodit nejcennější plochy byly především vytěženy základní oborové informační zdroje, kterými jsou archivy organizací, které mají k předmětnému regionu nejblíže. Jednalo se zejména o Archeologický ústav AV ČR, Praha, v.v.i., který v regionu dlouhodobě působí. Posledních cca 20 let činnosti ArÚ v Kutné Hoře je spojeno se záchrannými akcemi na území celého okresu Kutná Hora. V současné době pracuje v Kutné Hoře jeho samostatné pracoviště, které vede svou evidenci záchranných archeologických výzkumů. Z obou zdrojů byly získány základní informace o prostoru, na kterém se rozkládá městská památková rezervace a památka UNESCO Kutná Hora. Vzhledem k tomu, že v některých případech nebylo zřejmé, zda a jak jednotlivé akce sousedí s chráněným prostorem, bylo rozhodnuto zpracovat spolu s Kutnou Horou také prostor Sedlce, Kaňku a Malína. Pro vyhodnocení archeologických rizik i představu o vývoji terénu je tento postup zcela v souladu se záměrem projektu. Z výše zmíněných zdrojů plyne, že na katastrálním území Kutná Hora, spolu se Sedlcem, Malínem a Kaňkem, bylo za posledních cca 20 let provedeno až 425 záchranných archeologických výzkumů. Z toho bylo 119 terénních archeologických zjištění pozitivních (došlo tedy k narušení archeologických situací) a 306 negativních (tedy bez rozpoznání archeologických situací). Detašovaným pracovištěm v Kutné Hoře, které bylo stejné jako archiv ArÚ spolupracovníkem projektu, byla poskytnuta bodová vrstva archeologických zásahů z archeologického pracoviště ArÚ AV ČR v Kutné Hoře ve formátu *shape file*. Získaná data o pozitivních archeologických akcích jsme tam, kde to bylo možné, propojili s údaji z Archeologické databáze Čech. Ty byly poskytnuty ve formátu Access a obsahovaly souřadnice jednotlivých archeologických akcí na území celého okresu Kutná Hora.

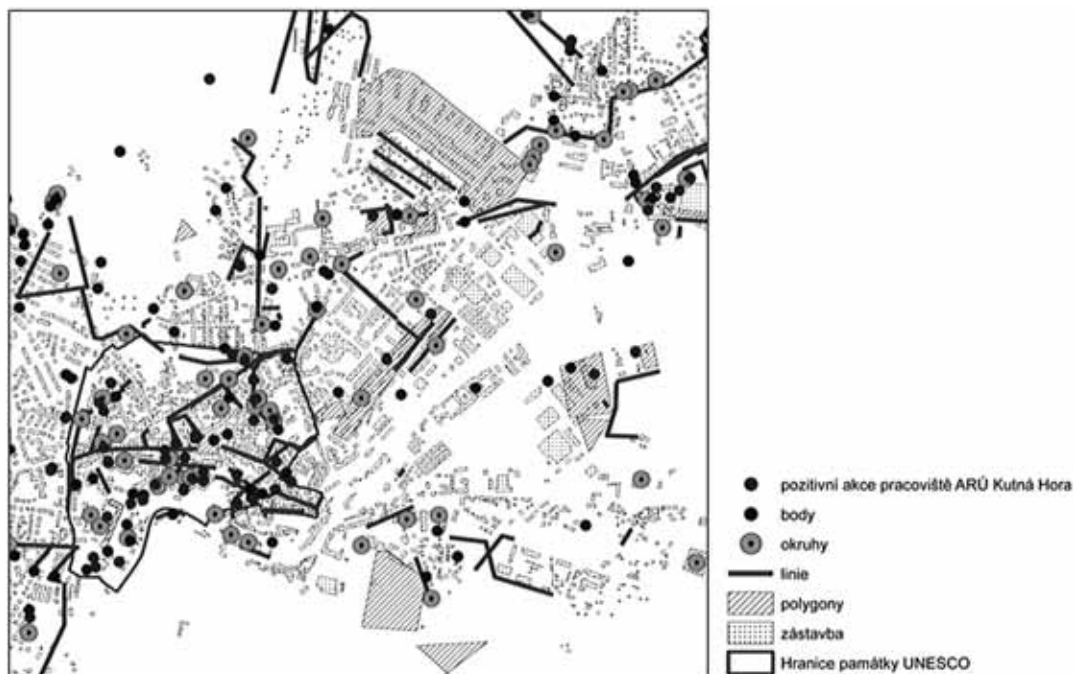
Získané prostorové údaje o jednotlivých archeologických akcích byly pak zpracovány v prostředí software ArcGIS 9.3.1. Jako podklad sloužila data z datového skladu GIS serveru NPÚ, a to vrstvy plošného vymezení budov, vodních ploch ZABAGED a hranice památek světového dědictví. Převodem souřadnic vznikly prostorové vrstvy bodů, okruhů, polygonů a linií vymežující jednotlivé archeologické akce. Následně byly vybrány archeologické akce, prováděné na území plošné památky UNESCO, v celkovém počtu 26 bodů (5 negativních zjištění), 93 okruhů (7 negativních zjištění), 31 linií (12 negativních zjištění) a 3 polygony (1 negativní zjištění).

4.3 Vyhodnocení

Rozsah archeologické činnosti na území národní kulturní památky Kutná Hora i na celém katastru je mimořádný, což jednoznačně dokládají vypracované mapové podklady (obr. 4, 5). K dispozici jsou také mapová díla mapující pozůstatky po těžbě v intravilánu města či historické sklepy (kol. 2010) i další dochovaná architektura. Bohužel je ale k mapě archeologických bodů v takové úrovni, jak byla péčí L. Hrdličky k dispozici v Praze, ještě dlouhá cesta. Při vyhodnocení shromážděných dat o výsledcích archeologických výzkumů, a to zejména záchranných, se ukázala mimořádně důležitá okolnost. Záchranné archeologické výzkumy realizované v intravilánu města se zejména v minulých cca 20 letech sice počítají na desítky. Bohužel však většina z těch, o nichž jsou informace uloženy v archivu nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i. a zachyceny v některém z jeho informačních systémů, postrádají vlastní ukončení výzkumu z hlediska naplnění smyslu záchranných archeologických výzkumů, tj. nálezovou zprávu. Její parametry jsou pro obor obecně stanoveny interním předpisem Archeologického ústavu AV ČR 6) a je v souladu se zněním zákona 20/1987 Sb. vyžadována. Dokumenty uložené v oborovém archivu těmto standardům ve valné míře neodpovídají, když ze všech sledovaných archeologických výzkumů provedených v centru Kutné Hory bylo pouze 7 z nich zakončeno nálezovou zprávou. Ani základní formulář ZAA bohužel neobsahuje jako povinný údaj tak podstatnou informaci, jakou je uvedení toho, zda bylo dosaženo geologického podloží, případně jaká je hloubka narušených terénů (v kontextu Kutné Hory např. haldoviny). Tato skutečnost se výrazně podepsala na možnostech práce se shromážděnými údaji o již realizovaných archeologických výzkumech. Pro další analýzu je nezbytné disponovat prostorovým vymezením narušené situace, včetně hloubky, a dále jeho charakteristikou časovou a typologickou. Chybí-li jeden z nich, je to nedostatek klíčový. V našem případě jde nepochybně o závalu v delším časovém horizontu odstranitelnou! Pro budoucnost je ale důležité, aby se naplnění odpovědnosti archeologa a oprávněné organizace vůči archeologickým situacím a nálezům, kterým je vyhotovení nálezové zprávy jako základního pramene o zaniklé archeologické situaci a charakteristice jejího

6) http://www.arup.cas.cz/cz/archivy/files/Osnova_NZ_2008.pdf

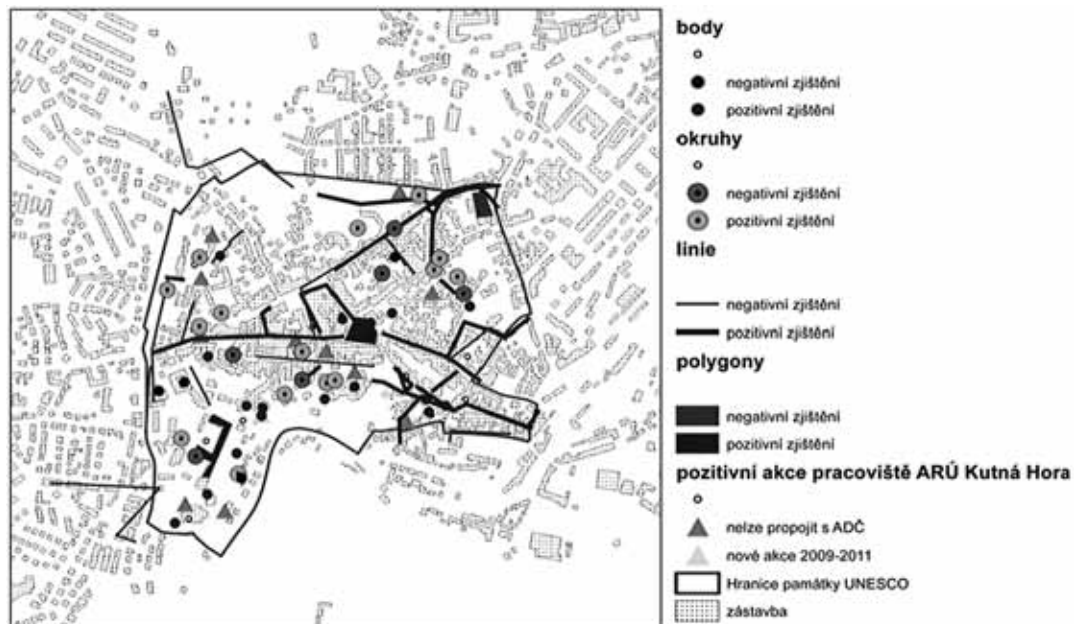
Obr. 4
Kutná Hora, mapa dokumentačních bodů na katastru Kutné Hory a Sedlce (J. Ambrožová).

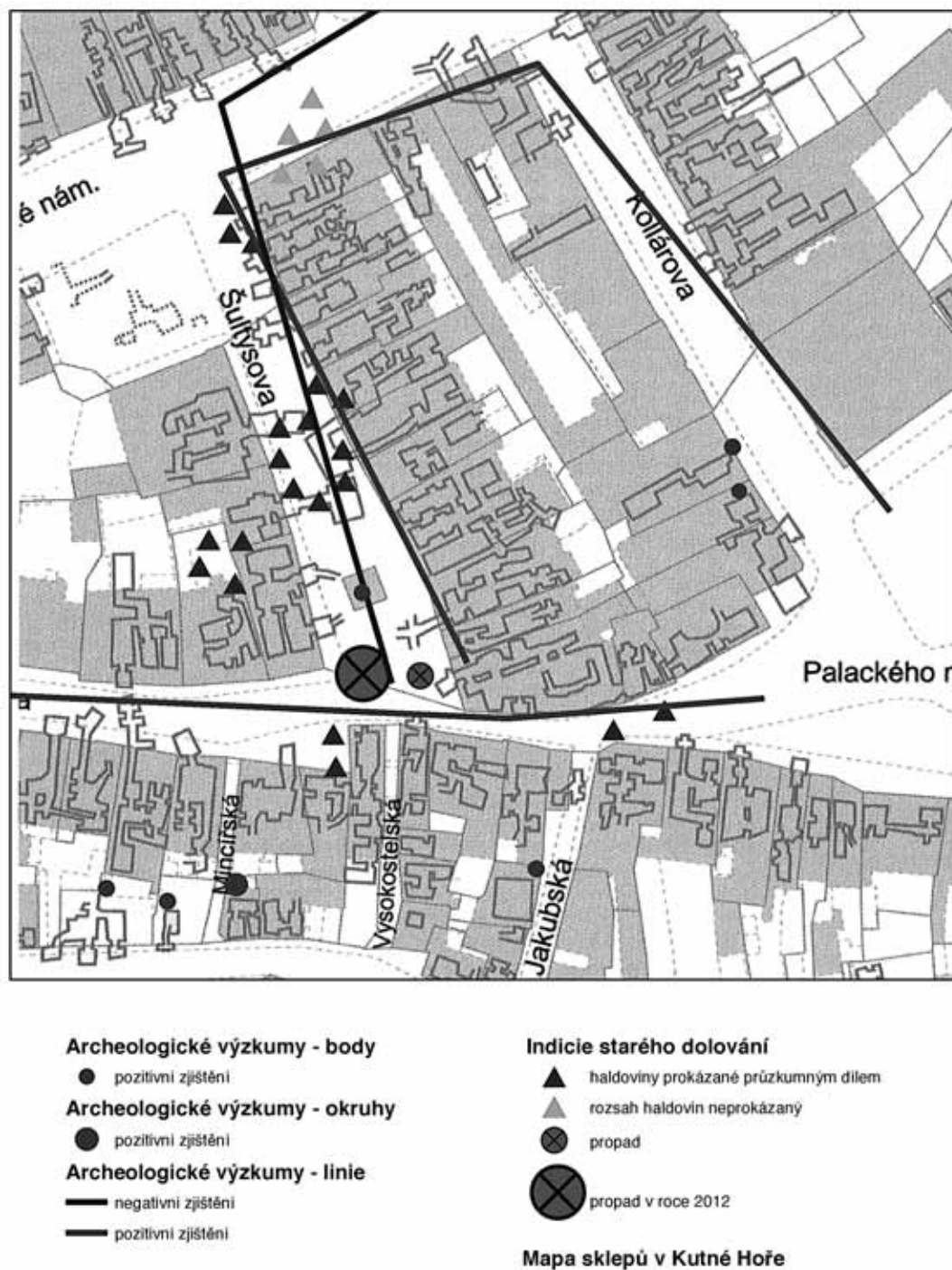
bezprostředního okolí, stalo obvyklým. Bez toho se nelze vyvarovat možnosti velkých chyb v interpretaci archeologické hodnoty jednotlivých území a jejich případného zlistinění v odborných vyjádřeních odborné organizace památkové péče k jednotlivým plánovaným stavebním zásahům. Komplexní a přístupná informace o výsledcích archeologických výzkumů, a to včetně informace o negativním zjištění (úplná absence antropomorfních terénů případně jejich zničení v moderní době), je zásadní právě pro aktivní, smysluplné a obtížně zpochybnitelné hospodaření s dochovaným památkovým fondem archeologické povahy.

V konkrétním případě Kutné Hory lze shrnout získané poznatky asi tak, že město nese všechny znaky svého neplánovaného vzniku a dlouhého trvání stabilizace své uliční sítě (Frolík – Tomášek 2002, 100–106; Frolík – Tomášek 2004, 31). Z pohledu shromážděných znalostí o charakteru antropogenního nadloží (majícího archeologickou hodnotu) lze konstatovat, že svah nad říčkou Páchem prošel od konce 13. století několika vlnami zásadních terénních úprav mnohdy o mnohametrové mocnosti, související s otvirkou, dobývkou a následným zasypáním důlních děl. Pozůstatky po těžbě, jako jsou haldoviny, zasypaná ústí šachet a podobně, evidujeme po celé ploše města i v jeho širokém okolí. Často jsou na těchto z pohledu dnešních statických ne zcela stabilních podloží realizovány stavby goticko-renesančních domů, jak tomu bylo například na Anenském náměstí (býv. čp. 352 a 353, výzkum 1996–1997; Frolík – Tomášek 2004, 29–33). Důlní díla datovaná navíc až do 16. věku jsou doložena archeologickými výzkumy také v dnešních komunikacích (Frolík – Tomášek 2004, 30–31). Naproti tomu lze stále ještě najít místa, kde se archeologické objekty prakticky bez dalších antropogenních mladších zásahů a navážek zahlubují do dochovaného půdního typu (Minciřská ulice; Tomášek 2005, 605–620). Právě na příkladě okolí Šultysovy ulice (obr. 6) lze ilustrovat základní položky budoucí práce s předpokládanou a doloženou hodnotou jednotlivých ploch.

Obr. 5
Historické jádro Kutné Hory a dokumentační body na území NKP (J. Ambrožová).

Obr. 6
Kutná Hora, Šultysova ulice a okolí.
Georeferencovaný obraz historických
sklepů a zástavby, dokladů důlní
činnosti a archeologických výzkumů
(J. Ambrožová).

Lokální kritéria je totiž nutné dodefinovat na základě stavu archeologických terénů v Kutné Hoře. Výsledky výzkumů v Husově ulici č. 108 (studna s jedinečným archeologickým obsahem), Mincířské ulici č. 75 (důlní dílo včetně nadloží, organických materiálů a studen) a spolu s nimi do jisté míry také výzkum v Jakubské ulici č. 81 (renesanční zásypy, zdíva) ukazují na mimořádně cenné a místně neporušené terény právě v místech nepodsklepených částí zadních traktů domů, které průčelím směřují do Husovy ulice. Pohled na běžně přístupné ortofoto však napoví, že zde zřejmě již památková péče svou šanci propásla. Ve výsledcích archeologických výzkumů v komunikacích zvoleného výseku musí být naopak po zpracování dokumentace vysvětlen rozpor, kdy výsledky záchranného archeologického výzkumu v roce 1998 (srov. Frolik – Tomášek 2004, 30–31) v souladu s poznatky geologů zjistily pozůstatky po důlní činnosti a jiné situace a kontrastují s výsledky negativního výzkumu z roku 2007. Rozsáhlé poddolování i prezenci haldovin, obsahujících keramiku 15. století v tomto místě ostatně dokládá i rozsáhlý propad, ke kterému došlo v létě roku 2012 (obr. 7). Také situace v komunikacích by v některých místech mohly být právě onou chráněnou plochou, a to z důvodu dochování (byť torzálního) tak zajímavého prvku, jakým je úvozová nebezpečná komunikace v jádru goticko-renesanční Kutné Hory. V našem případě jsou tyto plochy mimo výsek okolí Šultysovy ulice. Nepochybné je, že pozornost při vytipování jednotlivých ploch musí přitahovat i zásadní památky městského urbanismu, od chrámu sv. Barbory a Jezuitské koleje, resp. jejího zázemí se zaniklou částí urbánní struktury, přes Hrádek, kostel sv. Jakuba s Vlašským dvorem až po sedleckou baziliku, pozůstatky kláštera a kostnici.

4.4 Kutná Hora a další památky na seznamu UNESCO

Výše uvedený přehled by mohl působit tak, že Kutná Hora je příkladem nedostatečné pozornosti odborníků vůči terénním akcím záchranné podoby. Jednoznačně tomu tak není! Přes konstatování skutečnosti, že dosud chybí většina nálezových zpráv a díky tomu jsou možnosti predikce a aktivní ochrany terénů zatím omezené, je pravděpodobné, že zpracování dokumentace velké části výzkumů existuje, bude dále zpracováváno a podobný krok v budoucnosti umožní! Jak je tomu ale v ostatních lokalitách, které jsou dnes památkami zapsanými na Seznam UNESCO? Také zde jsou přece památky s archeologickým kontextem či jejich významné části již opraveny nebo se opravují. Dle platné legislativy i etiky oboru by tyto stavební akce, které má doprovázet archeologický výzkum, měly zanechat svou informační stopu také v archívech Národního památkového ústavu a jednoho z Archeologických ústavů AV ČR! Jaká je skutečnost?

	NPÚ: ZAA karty/NZ	ARÚ AV ČR: ZAA karty/NZ
historické jádro Českého Krumlova	13/3	92*/5
historické jádro Telče	6/10	1/8
poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře	1/1	5/2
historická vesnice Holašovice	0/0	0/0
Zahrady a zámek v Kroměříži	1/2	1/0
Zámek v Litomyšli	4/0	1/4
Sloup Nejsvětější Trojice v Olomouci	0/0	0/0
vila Tugendhat v Brně	0/1	0/0
Židovská čtvrť a bazilika sv. Prokopa v Třebíči	4/0	8/3
Kulturní krajina Lednice–Valtice	3/6	12/5

* vzhledem k velkému počtu ZAA karet k uvedeným lokalitám byly započteny tyto od roku 1987, tj. od počátku platnosti zákona č. 20/1987 Sb.

Pražská památková rezervace byla ponechána mimo přehled s vědomím toho, že také zde je situace, co se zpracovanosti výsledků jednotlivých výzkumů do nálezových zpráv ze stovek realizovaných akcí týká, rozhodně neuspokojivá. Mapa archeologických bodů je zde ale dlouhodobě budována a základní informace pro její aktualizaci jsou čerpány z jiných zdrojů. Z ostatních památkových území lze o uspokojivé informovanosti hovořit pravděpodobně v případě Českého Krumlova. U ostatních lokalit, kromě vily Tugendhat, však zřejmě nikoliv! Obecně velmi nízký počet odevzdaných zpráv o výsledcích archeologických výzkumů bohužel vypovídá o současném stavu oboru a svědčí kromě jiného o jeho, v porovnání s rozsahem nutné záchranné činnosti minulých let, nedostatečné kapacitě.

5. Závěr

Je nepochybné, že zejména pražského příkladu by měla následovat také další památková území, a to nejen ta, která jsou na Seznamu UNESCO. Je prokazatelné, že i při stávající legislativní situaci lze vést dialog s veřejnou správou a developery a ve spolupráci s orgány veřejné správy rozvinout snahy archeologicky významné plochy zachovat v rozumném vzorku tak, aby archeologické kulturní dědictví ztrácelo na své autentičnosti co nejméně a v souladu s požadavky dlouhodobého zachování jeho charakteru. Jako důležitá se u těchto map archeologických dokumentačních bodů s definovanými významnými plochami z pohledu jejich archeologického obsahu jeví jejich zpřístupnění široké neodborné veřejnosti a těm, kteří hodlají na území s archeologickými nálezy realizovat své stavební záměry, a to za pomoci webové prezentace, jako je tomu v případě Prahy díky NPÚ ÚOP v hl. městě Praze. Z pohledu stavu oboru archeologie je nutno zdůraznit, že potřebný důkaz o hodnotách území poskytují komplexní nálezové zprávy o jednotlivých výzkumech, které jsou základním pramenem. Odvozená literatura je jistě důležitá, avšak jako důkaz ve smyslu prosazování ochrany zbývajících ploch ve veřejném zájmu bohužel nemusí být chápána.

Obr. 7
Kutná Hora, propad v jižní části
Šultysovy ulice (M. Tomášek).

Literatura

- BEČVÁŘ, L. – CEJPOVÁ, M. – ERNEĚ, M. – KNECHTOVÁ, A. – KRUSINOVÁ, L. – SKLENÁŘOVÁ, Z. – VACHŮT, P. – VOLFIK, P. 2003**
Státní archeologický seznam ČR. Uživatelská příručka verze 2.0. Praha.
- BISINGEROVÁ, M. 2000**
Rané dějiny Kutné Hory. In: Štroblová, H. – Altová, B. (edd.), Kutná Hora, 37–58.
- DRAGON, Z. – OMLKA, M. – TRYML, M. 1997**
Vývoj, stav a perspektivy archeologické památkové péče v Pražské památkové rezervaci. Archeologická památková péče – legislativa a skutečnost, 55–64.
- DRAGON, Z. – HAVRDA, J. – LOCHMANN, Z. – OMLKA, M. – TRYML, M. 2006**
K otázkám archeologické památkové péče v Praze, Zprávy památkové péče 66/2006, č. 2, 117–122.
- FROLÍK, J. – TOMÁŠEK, M. 1997**
Archeologie v Kutné Hoře v roce 1996 – stav a perspektivy. Archäologie in der Stadt Kutná Hora im Jahr 1996. Der Zustand und Perspektiven, Archaeologia historica 22, 121–128.
- FROLÍK, J. – TOMÁŠEK, M. 2001**
Archeologický výzkum části fortifikace Kutné Hory v roce 1997 – Archaeological excavations of the part of the fortifications of Kutná Hora in 1997, Archeologie ve středních Čechách 5, 623–629.
- FROLÍK, J. – TOMÁŠEK, M. 2002**
Příspěvek archeologie k nejstarší topografii a komunikačnímu schématu města Kutná Hora. In: „Civitas et villa“, Średniowieczne miasto i wieś w Europie Środkowej, Wrocław, 100–106.
- FROLÍK, J. – TOMÁŠEK, M. 2003**
Soubor pozdně středověké keramiky z výplně zaniklé studny čp. 108 v Kutné Hoře – Die Kollektion der Spätmittelalterlichen Keramik aus der Verfüllung vom untergegangenen Brunnen, Nr. 108 in Kutná Hora. In: Archeologie ve středních Čechách 7, Praha, 735–758.
- FROLÍK, J. – TOMÁŠEK, M. 2004**
Archeologická památková péče v Kutné Hoře (Zkušenosti z archeologického výzkumu Kutné Hory v letech 1996–2001), Forum urbes medii aevi I, Brno, 29–33.
- KOLEKTIV AUTORŮ 1999**
Archeologicky chráněné plochy na území Pražské památkové rezervace. Pražský ústav památkové péče, archeologické oddělení, Pražská archeologická komise. Interní tisk.
- KOLEKTIV AUTORŮ 2006**
Pražská památková rezervace, plán města 1:6000. Praha.
- KOLEKTIV AUTORŮ 2010**
Historický atlas měst České republiky, svazek č. 22: Kutná Hora. Praha.
- KUČOVÁ, V. 2009**
Světové kulturní a přírodní dědictví UNESCO. NPÚ, Odborné a metodické publikace, svazek 37. Praha.
- KUNA, M. – KRIVÁNKOVÁ, D. 2006**
Archiv 3.0. Systém archeologické databáze Čech. Uživatelská příručka. Praha.
- ŠTROBLOVÁ, H. – ALTOVÁ, B. (EDD.) 2000**
Kutná Hora. Praha.
- ŠUMBEROVÁ, R. 1996**
Bylanská kultura na Kutnohorskou a Čáslavsku, Archeologické rozhledy 48, 729–736.
- ŠUMBEROVÁ, R. 2002**
Únětické osídlení v regionu Kutná Hora. In: Bylany. Varia 2. Praha, 125–136.
- TOMÁŠEK, M. 2005**
Zaniklé středověké důlní dílo v Kutné Hoře, Mincířské ulici a záchranný archeologický výzkum na parcele čp. 75, Archeologie ve středních Čechách 9, 605–620.
- VALENTOVÁ, J. 1996**
Osídlení Kutnohorská a Čáslavska v době laténské, Archeologické rozhledy 48, 729–736.
- VALENTOVÁ, J. 2000**
Pravěký vývoj území Kutné Hory. In: Štroblová, H. – Altová, B. (edd.), Kutná Hora, 28–36.
- ZATLOUKAL, R. – DEHNEROVÁ, H. – ŠLEZAR, P. 2010**
Archeologický atlas města Olomouc. Rkp.

Bodendenkmalpflege an den UNESCO-Welterbestätten

Vierzig Jahre nach Verabschiedung des UNESCO-Übereinkommens zum Schutz des Kultur- und Naturerbes der Welt wurden in die Welterbeliste 12 der bedeutendsten Denkmalobjekte oder Areale in der Tschechischen Republik eingetragen. Der Artikel handelt von dem Stand ihrer Denkmalpflege, vor allem am Beispiel der Stadt Kutná Hora. Er konstatiert, dass die heutige tschechische Legislative im Bereich der Denkmalpflege, die ab 1.1.1988 in Kraft trat (das Staatliche Denkmalschutzgesetz Nr. 20/1987 Slg.), veraltet und nicht funktionsfähig ist. Den Facharbeitern in der spezialisierten Institution für staatliche Denkmalpflege sowie den Angestellten des Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik bleiben somit nicht viele Möglichkeiten übrig, wie sich um einen möglichst großen Schutz der wertvollsten archäologischen Terrains direkt in ihrer ursprünglichen Lage, d. h. im Boden, zu bemühen. Eine der Möglichkeiten, wie man der ganzen Sache doch helfen kann, ist ein offener Dialog mit öffentlichen Verwaltungsbehörden und der Laienöffentlichkeit über jeden einzelnen Eingriff in die hochwertigsten Terrains, der eine Minimalisierung der destruktiven Auswirkung auf die Bodendenkmäler zum Ziel hat. Da für diese Verfahren und für die Diskussion umfangreiche Informationen über die Ergebnisse archäologischer Ausgrabungen nötig sind, die den Fachleuten „Belege“ für das archäologische Potential der Stadt liefern, bildet gerade das Informationssystem und seine Zugänglichkeit eine der Hauptvoraussetzungen für derartig geführte Debatte. Der Artikel verfolgt deswegen zuerst, welche Informationssysteme im Kontext der UNESCO-Welterbestätten existieren und wie die Voraussetzungen für einen ähnlichen Schritt in Kutná Hora sind. Das Prager Denkmalschutzgebiet verfügt über eine Karte mit bedeutenden archäologischen Flächen, die langfristig im Staatlichen Institut für Denkmalpflege von der regionalen Facharbeitsstelle in Prag ausgearbeitet wird. Gegenwärtig handelt es sich um 137 Flächen, die von den Fachleuten anhand der Auswertung heutiger Informationen über den Zustand archäologischer Terrains in Prag als die wichtigsten hinsichtlich ihres Aussagewertes über das archäologische Entwicklungsbild des Stadtorganismus in der Vergangenheit betrachtet werden. Diese Flächen versuchen sie dann in Zusammenarbeit mit öffentlichen Verwaltungsbehörden hauptsächlich vor verschiedenen Störungen, einschließlich der archäologischen, zu schützen. Falls eine solche Fläche bedroht ist, läuft eine Diskussion

darüber mit entsprechendem Denkmalschutzamt und obwohl der Schutz nicht immer erfolgreich ist, handelt es sich um ein sehr wirkungsvolles Mittel der Kommunikation mit Öffentlichkeit, deren Ergebnis die Rettung der Bodendenkmäler werden kann. Ein anderes, ähnliches Projekt der Ansammlung aller Informationen im GIS-Umfeld realisierte man in Olomouc. Ein Teil dieser Informationen steht ebenfalls auf der UNESCO-Welterbeliste, nur die wertvollsten Gebiete wurden hier noch nicht ausgesucht. Es ist aber trotzdem eine äußerst wichtige Voraussetzung für bessere „Planung“ archäologischer Geländeforschungen. Aus den anderen Projekten außer UNESCO-Welterbestätten ragt sicherlich Brno mit seiner Enzyklopädie heraus.

Kutná Hora als eine weitere Stadt, wo wir uns um die Aufstellung einer ähnlichen Karte bemühen werden, wurde aus zwei Gründen ausgewählt. Den ersten repräsentiert die einzigartige Stellung dieser Stadt nicht nur in der Geschichte des tschechischen Staates, sondern auch Europas im Ganzen (Zentrum der Silberproduktion von europaweiter Bedeutung im 13.–16. Jahrhundert). Der zweite Grund ist dann die langzeitige Anwesenheit der Archäologen bei größeren sowie kleineren Eingriffen ins Gelände im historischen Stadtkern. Von verschiedenen Quellen, vor allem vom Archiv des Archäologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik in Prag und seiner Zweigstelle in Kutná Hora, gewann man Informationen über die Ergebnisse archäologischer Grabungen in der ganzen Region sowie im Gebiet, welches als ein nationales Kulturdenkmal und teilweise als ein Denkmal auf der UNESCO-Liste geschützt wird. Während der letzten etwa 20 Jahre unternahm man im Kataster der Stadt 425 archäologische Rettungsgrabungen. Darunter waren 119 archäologische Feststellungen im Gelände positiv, es kam also zur Störung archäologischer Situationen, und 306 negativ, d. h. ohne Erkennung im Terrain. Anschließend wählte man archäologische Unternehmen auf dem Gebiet des UNESCO-Denkmal aus: 26 Punkte (5 negative Feststellungen), 93 Bereiche (7 negative Feststellungen), 31 Linien (12 negative Feststellungen), 3 Polygone (1 negative Feststellung). Diese Angaben wurden ins GIS-Umfeld eingefügt und mit weiteren verfügbaren relevanten Unterlagen konfrontiert – in unserem Fall vor allem mit der Karte der Bergbaurelikte und Karte der historischen Keller. Man konnte leider die zweite Etappe nicht durchführen, d. h. die wertvollsten Gebiete aussuchen und diese dann, genauso wie in Prag, gegenüber der öffentlichen Verwaltung deklarieren und versuchen, über die Notwendigkeit der Eingriffe in jedes von ihnen zugunsten der Erhaltung des Denkmals zu diskutieren. Der Grund dafür liegt in der Tatsache, dass man außer 7 kompletten Fundberichten über die Ergebnisse archäologischer Ausgrabungen im Stadtkern sonst nur von der Grundinformation ausgehen kann, die keine Angaben über die archäologischen Überlagerungen enthält. Dieser Zustand ist natürlich unbefriedigend und alarmierend. Er zeugt von völliger Konzentration der tschechischen Archäologie auf die eigentliche physische Rettung der Funde im Gelände, nach der leider die Bildung einer Quelle, die die vernichtete Geländesituation ersetzen würde, nicht folgt. Nicht einmal die Fachpublikationen können diesen Mangel ersetzen. Obwohl man sich zum Charakter des Gebietes von Kutná Hora vorerst nur allgemein und nicht konkret äußern kann, wie es sich das Projekt ursprünglich zum Ziel setzte, sind wir überzeugt, dass dieser Nachteil innerhalb von einer langzeitigen Perspektive beseitigt werden kann. Es ist jedoch wichtig darauf zu achten, dass nach einer Feldforschung die Ergebnisse schnell zu einem Fundbericht bearbeitet werden. Nur auf diese Weise können die Informationen nicht nur fachlich ausgenutzt, sondern auch zugunsten des Denkmals und des darin enthaltenen archäologischen Kulturerbes verwertet werden. Obwohl es so aussehen mag, dass das Ergebnis der Inventarisierung von Informationen über das archäologische Bild von Kutná Hora eine Enttäuschung ist, ist es im Kontext der anderen Stätten auf der UNESCO-Liste nicht der Fall. Außer dem obenerwähnten Prag, das zwar auch nicht von einem Überfluss an erreichbaren Fundberichten geprägt ist, dafür aber über eine Karte archäologischer Dokumentationspunkte und Schutzgebiete verfügt, ist es noch Olomouc und Český Krumlov, wo man von einem befriedigenden Zustand und Verfügbarkeit wenigstens der Grundinformationen sprechen kann. Bei den anderen ist es leider nicht der Fall, wie es die Tabelle im Text belegt.

Wir glauben fest, dass sich die Situation mit Zugänglichkeit der Informationen über die Ergebnisse archäologischer Feldforschungen verbessern wird. Ihre Wichtigkeit für die Erhaltung der restlichen Terrains steht nämlich außer Zweifel. Ebenso glauben wir, dass mit der Zeit nicht nur das Projekt von Kutná Hora zu Ende gebracht wird, sondern dass man auch bei den anderen bedeutenden Flächendenkmälern in der Tschechischen Republik dafür sorgen wird, dass sie über eine ähnliche Informationsdatenbasis verfügen. Und das bei weitem nicht nur bei denen, die auf der UNESCO-Welterbeliste stehen.

Bildbeschreibungen

Abb. 1
UNESCO-Welterbestätten
in der Tschechischen Republik
(J. Ambrožová).

Abb. 2
Karte der archäologischen Flächen
(bedeutende Bodendenkmäler
im Städtebaulichen
Denkmalschutzgebiet Prag).

Abb. 3
Kutná Hora – Stadtpanorama
(Photo M. Tomášek).

Abb. 4
Kutná Hora, eine Karte
mit Dokumentationspunkten
im Kataster von Kutná Hora
und Sedlec (J. Ambrožová).

Abb. 5
Das historische Zentrum von Kutná
Hora und Dokumentationsstellen der
NKP (J. Ambrožová).

Abb. 6
Kutná Hora, Šultysova-Straße
und Umgebung. Georeferenziertes
Bild historischer Keller und Gebäude,
Bergbaurelikte und archäologischer
Ausgrabungen (J. Ambrožová).

Abb. 7
Kutná Hora, Versackung im Südteil
der Šultysova-Straße (M. Tomášek).